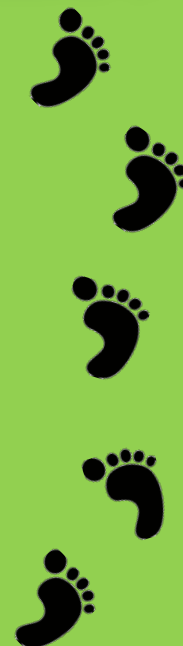

5. DÍL:

Tropiko

Vhodná pomoc. MORÁLKA

Tento díl prohlubuje téma morální dimenze člověka. Mladým lidem prezentujeme morálku ne jako přítěž, nýbrž jako pomoc na cestě.

Rozpoznají morální dimenzi jako něco jim samotným vlastního a to, jak jejich činy působí na ně samotné a na ostatní vzhledem k tomu, že jejich skutky mohou být morálně dobré nebo morálně špatné.

Na této cestě se budou zabývat hodnotou života a otázkou lidské důstojnosti.

Mladí lidé této doby se naučili oddělit se od jádra rodiny a vytvářejí nové vztahy v sociálním prostředí, kde se pohybují, a tím dochází k radikálnímu posunu ve formování jejich vlastní identity. Současná společnost ukazuje našim mladým lidem pojetí sexuality postrádající obsah nebo s překrouceným významem, naprosto odděleným od člověka.

Je naléhavě potřeba doprovázet mladé lidi v tomto kritickém období, v němž mají být schopni odlišit realitu, ve které žijí a objevit pravdivé kritérium, jež je vepsáno hluboko v srdci každého člověka a které jim jako lidem dává jejich důstojnost.

Během procházení tohoto dílu nabízíme mladým žákům vhodnou vizi člověka a pojetí sexuality integrované do osobnostního celku ve službě lásce a životu. Všechno je nabízené z perspektivy křesťanské morálky, jež utváří takové principy, aby mladí lidé chápali současnou problematiku a byli kritičtí k tomu, co ohrožuje život a lidskou důstojnost.

Morálka je pomocí, která mladé lidi otevírá světu, vede je ke kritičnosti a vyvolává v nich touhu poznat pravdu o lidské důstojnosti, významu těla, závislosti na drogách a alkoholu, právu na život, na mateřství, na důstojnou smrt.

V této fázi se budeme snažit vést mladé lidi k tomu, aby dovedli argumentovat s kritickým úsudkem o dvojím pohledu na tuto problematiku lidské morálky tím, že začnou u svých vlastních životů a ve svém okolí. Budou také posilovat zodpovědný přístup ke svým činům a uznávat, že osobní skutky vždy s sebou nesou důsledky.

Pokud mladí lidé, na konci této fáze, budou schopni pocítit volání ke spolupráci ve společnosti, aby vytvořili lepší svět, bude tento díl hodně velkým úspěchem.

Tato cesta přispěje tomu, že mladí lidé vyrostou ve své zralosti a posílí budování své vlastní identity na základě transcendentní dimenze, nutné pro celistvé formování člověka.

1. Co mi nabízí svět?

„A nenapodobujte už příklady tohoto světa“
(Řím 12,2)

- **Propagace konzumu.** Francouzský publicista F. Beigbeder napsal, že nespokojenost je pravou duší obchodu: ten, kdo nám vnucuje určitý životní styl skrze své sdělení, si nepřeje naše štěstí z prostého důvodu, a tím je, že šťastní lidé nekonzumují.
- **Ve společnosti nás obklopují různé lživé představy o člověku:**
 - **konzumní**, kde je člověk redukován na objekt touhy;
 - **utilitaristická**, kde je hodnota člověka poměřována tím, co mi může nabídnout či přinést;
 - **konkurenční**, kde se na druhého člověka pohlíží jako na nepřítele, kterého je třeba porazit;
 - **dualistická**, kde na člověka není pohlíženo jako na jednotu těla a duše.
- **Je třeba, abychom se snažili o kritický pohled**, který nám dovolí udržet si před očima smysl našeho života a zabrání nám nechat se odvést pouze tím, co je užitečné. Tak zůstaneme skutečně svobodnými. Je třeba, abychom byli kritičtí vůči všem výzvám, které nás chtějí proměnit v objekty konzumu – jak tím, že budeme pouhými konzumenty, tak prostými předměty k použití, což jsou situace, v nichž je snazší, aby námi ostatní manipulovali. Žijeme v takové společnosti (Z. Bauman), která velebí to, co je pomíjivé, prchavé, vágní, chvilkové, proměnlivé a bez závazků. Je to společnost, která usiluje o oslabení všech pout, kromě pouta konzumu. Více se toho prodá, pokud se absolutizuje zážitek potěšení, uspokojení a okamžité odměny.
- Ch. Taylor říká, že existují tři neduhy modernity: „První z nich bychom mohli nazvat ztrátou smyslu, vymazáním morálního horizontu. Druhý se snaží o zatmění cílů, ve prospěch vládnoucího instrumentálního zdůvodnění – to má přednost před nadvládou hodnoty člověka či skutků kvůli čistě pragmatickým a utilitaristickým otázkám. A třetím je ztráta svobody.“

2. Mravnost v mém srdci

„Svůj zákon jim dám do nitra, vepíši jim
jej do srdce“
(Jer 31,33)

- **Mám nějakou morální dimenzi?** Ano, je mojí součástí, patří do duchovní dimenze; připomeňme si dimenze člověka: tělesná, citová, sociální, intelektuální a duchovní. Morální dimenze není něčím navíc, nýbrž je zásadní pro moji osobu. Z tohoto důvodu, každý osobní čin tím, že je osobní, se stává činem morálním.
- **Mravnost je vlastní a výhradní pro lidské jednání:** člověk je jedinou bytostí, která dovede svobodně nakládat se svými činy, s určitým cílem či morálním řádem, jež mu odpovídá.
- Svobodu v tomto smyslu lze chápat jako **schopnost vůle tíhnout svou vlastní silou k dobru**, které jí rozum předkládá. Jinými slovy, je to vnitřní neurčitost vůle něco chtít nebo nechít, anebo chtít to či ono.
- Člověk může nebo nemusí naplnit svůj cíl, neboť **je jediným pánem svých činů**: jedná svobodně, zatímco ostatní stvoření jsou ke svým činům pužena. Zvíře je tudíž vedeno tím, čemu říkáme instinkt.
- **Svoboda dělá z člověka mravní subjekt.** Lidské činy, to je skutky svobodně zvolené na základě úsudku svědomí, je možno mravně hodnotit. Jsou dobré nebo špatné (srov. KKC, 1749). Zde jsou propojeny svoboda, vůle a svědomí.
- **Činy se mají podřizovat vyššímu dobru.** Existují mnohá dobra či hodnoty. Mohu je poznat, neboť mravnost je mi vepsána do srdce, do těla, do mojí osoby. Dobro není subjektivní, nýbrž je podřízené tomuto vyššímu dobru. Z tohoto důvodu je nutné hledat „celek“, ne jen jednu část pravdy.

3. Kde hledat Vyšší dobro?

„Já jsem cesta, pravda a život“ (Jan 14,6)

- **Zdroje mravnosti.** Mravnost lidských úkonů závisí na zvoleném předmětu, na cíli, o který se usiluje či úmyslu, a na okolnostech úkonu:
 - **Zvolený předmět** je dobro, k němuž vůle vědomě směřuje. Zvolený předmět mravně vyhraňuje volní úkon, nakolik rozum uznává a soudí, zda se tento předmět shoduje nebo neshoduje s opravdovým dobrem (srov. KKC, 1751).
 - **Předmět určitého mravního skutku** (...) je jen nejbližším cílem, účelem určitého svobodného rozhodnutí, které je projevem vůle jednající osoby (VS , 78).
 - **Cíl** je to první, k čemu se úmysl zaměřuje, určuje smysl jednání. Úmysl je rozhodnutí vůle pro cíl; má na zřeteli výsledek jednání. Je zaměřením na dobro, které se očekává od započatého jednání. Neomezuje se na to, aby udával směr našim jednotlivým skutkům, ale může nasměrovat rozmanité činy k těmto cíli; může orientovat celý život k poslednímu cíli (KKC, 1752).
 - **Okolnosti**, tedy to, co obklopuje jednání, jsou druhotné prvky mravního skutku. Zhoršují nebo zmenšují morální dobrotu nebo špatnost lidských skutků. Mohou také oslabovat nebo zvětšovat odpovědnost toho, kdo jedná. Okolnosti samy o sobě však nemohou změnit mravní hodnotu samotných skutků; nemohou nějaké samo o sobě zlé jednání učinit ani dobrým, ani správným .
 - **V mravním řádu** lidské jednání nevyčerpává svou mravní dobrotu v mravním předmětu a v cíli jednání. Bude třeba brát do úvahy okolnosti, neboť to jsou „náhodné události“, které mravní předmět pozměňují. Základními typy mravních okolností, jež lidské jednání ovlivňují, jsou:

- a. **Kdo jedná**, tedy, osoba, která daný úkon provádí. Nemá stejnou mravní váhu křivé svědectví notáře a soukromé osoby.
 - b. **Kvalita a kvantita provedeného předmětu**. Ukrást tužku není to samé jako ukrást auto.
 - c. **Místo úkonu**. Nehodnotíme stejným způsobem úkon provedený na veřejném místě a na neveřejném.
 - d. **Použité prostředky**. Násilná loupež není to samé jako krádež bez násilí.
 - e. **Mravní chování, v němž dochází k danému úkonu**. Mravnost činů rozlišujeme podle toho, zda jsou prováděné s plnou rozvahou či ne (urážet někoho v opilosti je něco jiného než za střízliva ..., byť je člověk zodpovědný za opilost).
 - f. **Kvalita a množství času**. Například délka únosu či rozdíl mezi skutkem spáchaným ve válečném stavu a v dobách míru.
 - g. **Motiv, kvůli kterému se úkon uskutečňuje**. Člověk může pomáhat bližnímu s cílem praktikovat dobrosrdečnou lásku, také však kvůli jistě touze, aby mu za jeho služby byl druhý člověk vděčný, či kvůli své ješitnosti.
- Graficky zajímavé je následující schéma, které ukazuje to, na co poukazuje a co vytvořil Pedro Lombardo, když říká: „Skutky jsou dobré či špatné kvůli svému cíli, výjimkou jsou ty, které jsou špatné samy o sobě“, což znamená, že **pokud je morální předmět špatný, pak i skutek je špatný**, byť by sledovaný cíl byl dobrý.

Mravní schéma úkonu					
Prvky daného úkonu	Dobrý	Špatný			
předmět	+	+	+	+	-
okolnosti	+	+	-	-	-
cíl	+	-	+	-	-
výsledek	+	-	-	-	-

- Schéma představuje jeden zajímavý prvek, „výsledek“, který nás dovede k tomu, abychom se zabývali **konsekvencialismem**. Ten odkazuje na všechny teorie, které podporují tezi, že cíle nějakého činu předpokládají základ jakéhokoli morálního hodnocení daného činu. Pokud půjdeme v linii této doktríny, je morálně správný čin takový, který s sebou nese dobré následky a dobré činy. V tuto chvíli však nepovažujeme za vhodné jít více do hloubky, pouze řekneme, že **je třeba usilovat o dobrý výsledek, aby byl čin považován za morálně dobrý**. Konsekvencialismus se odlišuje od etické deontologie, jež je základem křesťanské morálky, tím, že deontologie zdůrazňuje druh činu namísto jeho důsledků. Také se liší od etiky ctnosti, která se soustředí na důležitost motivace jednajícího.
- **Mravně dobrý skutek** zároveň předpokládá, aby byl dobrý předmět, cíl i okolnosti. Špatný cíl pokazí jednání, i když jeho předmět je sám o sobě dobrý (KKC, 1755).
- Je tedy chybné soudit mravnost našich skutků jenom podle úmyslu (cíle), který jim dává podnět, nebo jen podle okolností, které tvoří jejich rámec. Jsou skutky, které samy o sobě a samy v sobě, nezávisle na okolnostech a úmyslech, jsou vždy naprosto nepřipustné vzhledem k závažnosti předmětu. **Není dovoleno páchat zlo, aby z něho vzešlo nějaké dobro** (srov. KKC, 1756).
- **Cíl neospravedlňuje prostředky**. Dobrý úmysl nedělá dobrým nebo spravedlivým nějaké chování, které je samo o sobě nesprávné. Naopak připojený špatný úmysl dělá špatným skutek, který může být sám o sobě dobrý (srov. KKC, 1753). Ztrácíme ze zřetele jednotu úmyslu a skutku. Výběr prostředku nikdy neleží mimo úmysl vzhledem k tomu, že úmysl v sobě zahrnuje výběr daného prostředku.
- **O co tedy usiluji svým činem?** Usiluji o dosažení plnosti toho, co mi bylo dáno jako dar: usiluji o dosažení absolutního spojení s dobrem, které mě láká, s osobou, která mě přitahuje. Záměrnost (intencionalita) mého činu se projevuje v různých chvílích, ať již směřuje k nějakému cíli (mým úmyslem) či prostředku (mojí volbou).
- **Mají moje činy důsledky?** Ano, vždy. Jednou dobré, jindy špatné. To, co dělám, mé chování, můj postoj, mé činy, mi dávají jako člověku vyrůst nebo mi škodí, umenšují mě, a to samé se děje s ostatními. Proto nejen že ovlivňují mě, moje štěstí, mou důstojnost a naplněnost jako člověka, nýbrž také působí na životy druhých.

4. Jsem dítě. Je to právo, dar či problém?

„Tys to byl, kdo utvořil mé ledví, v životě mé matky jsi mě utkal“

(Žalm 139,13)

- **Posvátnost života.** Základ a ospravedlnění tohoto posvátného charakteru nejsou dané tím, že lidský život je „životem“, nýbrž tím, že je „lidským“, tedy je životem člověka jako takového. Osoba je posvátná a svojí účastí je posvátný její život. Tento fakt dodává povahu morálně dobrého či špatného skutku různým činům spojeným s lidským životem, narozeným či nenarozeným („nasciturus“).
- **Děti – a jsou jimi všechny zplozené děti – jsou vždy Božím darem.** Všechny, ať jsou okolnosti, za nichž byly přivedeny k existenci, jakékoli, jsou předmětem lásky a zalíbení Boha Otce, který se chce učinit zjevným v lásce jejich rodičů. Zplození možná neproběhlo podle Božího plánu, lidský život je však od počátku vždy osobním darem Boha Otce a ten nikdy nelituje svých darů. Děti mohou být nečekané, ale nikdy nejsou nebo by neměly být nechtěné. Víme, že Bůh je chtěl, již pouhým faktem, že existují; a bude chtít, aby se někdo s ním podílel na této otcovské touze, bude někoho volat k tomu, aby byl osobním odrazem jeho otcovského a vždy přijímajícího „ano“.
- **Dítě jako problém a ne jako naděje.** Narození dítěte se líčí jako sociální problém, ekonomická zátěž, jež s sebou do budoucna nese celou řadu těžkostí, zvláště výchovných. Na dítě již není ze sociálního hlediska pohlíženo jako na naději na společenské omládnutí a jako na dar pro rodinu (FSV , 40).
- **Dítě není nárok, ale dar.** Dítě nemůže být považováno za předmět vlastnictví, k čemuž by vedlo uznání zamýšleného „práva na dítě“. Pouze dítě má opravdová práva (srov. KKC, 2738). Dítě není pouhým následkem přirozeného biologického procesu, nýbrž osobou, která má být přijímána ve skutku lásky, odevzdání a přijetí (FSV , 69).
- **K přijetí dítěte** nedochází, když přichází na svět, nýbrž při stejném aktu manželské lásky, i kdyby si manželé nebyli vědomi toho, že přichází život, i kdyby to nechtěli: pokud šlo o skutečnou manželskou lásku, byl to akt lásky schopný vytvářet život a spojení.
- **Být dítětem vyžaduje přijetí** touto bezpodmínečnou láskou, jež charakterizuje rodičovství. Díky této lásce je možné každého člověka objevit jako jedinečného a neopakovatelného, neboť je milován sám a o sobě.

5. Mohu ztratit svou důstojnost, svůj život?

„Já jsem přišel, aby měly život a měly ho v hojnosti“
(Jan 10,10)

- **Důstojnost lidské osoby.** Jsme lidé, a proto máme důstojnost a ne cenu. Jsme vyčlenění z kalkulování, protože my sami jsme jeho měřítkem. Nemůžeme být používáni jako prostředky, nýbrž jsme sami v sobě cílem. Díky tomu všemu si zasloužíme stejnou vážnost a bezpodmínečnou úctu. Mluvíme o člověku jak v jeho různých životních stadiích (embryo, novorozenec, dospívající, starší, ...), tak v různých situacích zdraví či nemoci a v různých podmínkách co se týče pohlaví, rasy, víry, původu atd.
- **Lidská důstojnost je ohrožována** některými temnějšími rysy určitého způsobu myšlení a života, které se má za moderní a rozvinutý. Když je svět organizován podle individua a směny materiálních statků, člověk je vydán na milost utilitarismu a technicismu, které oceňují více blahobyt, rozkoš a produktivní výkonnost pracovních zařízení či konzumních statků než osoby samy o sobě. Taková organizace světa je podřízena hříšným strukturám, které je třeba odsoudit a bojovat s nimi (FSV , 105).
- **Hédonismus odstraňuje Boha z mého života.** Hédonismus je protikladem transcendentního hledání, uzavírá mě do mého světa, zabraňuje mi překonat sebe sama, neurčitě mi oddaluje hranice mých tužeb a dává mi uspokojovat mé touhy skrze degradující vášně, které ničí nejvyšší cíle, a nechává mě ponořeného v neřesti, v samotě a úzkosti. Tímto ztrácíme svou svobodu a dokonce samotný smysl života. Nakonec přichází samota a zoufalství.
- **Ztratit smysl pro Boha** vede člověka k prožitku dramatu, které charakterizuje velkou měrou současného člověka: „Ten, kdo ztratí vztah k Bohu, ztratí také vztah k člověku, k jeho důstojnosti a k jeho životu“ (EV , 21).
- **„Kultura smrti“ versus „Kultura života“.** Práce s respektem k lidskému životu a proti kultuře smrti bývá stigmatizována jako typický zpátečnický postoj, který není na výši moderního a demokratického života. Ti, kdo jsou zapojeni do zmíněné práce, jsou obviňováni z toho, že zamýšlejí ukládat svá soukromá kritéria jako normy veřejné etiky, jež by měly inspirovat soužití všech (FSV , 108).

- Kdybychom vyprázdnili sexuální dimenzi lidské bytosti od jejího osobního významu, dovedlo by nás to k tomu, že bychom lidi viděli jako „užitečné“ či jako „prostředky k uspokojení“. Není těžké konstatovat škodlivé důsledky tohoto vyprázdnění od významu: kultura, jež nedává život a která vykazuje stále silnější tendenci stát se kulturou smrti (VAH , 57).
- **Rodina je svatyní života** (FSV), protože je svou podstatou „místem, v němž může být život, dar Boží, přiměřeně přijímán a chráněn před nejrůznějšími útoky, jimž je vystaven, a kde se může rozvíjet v souladu s požadavky opravdového lidského růstu. Oproti takzvané kultuře smrti představuje rodina sídlo kultury života“ (CA , 39).